Posesivní sufixy

		1in.	–NCHIS
1sg.	–Y	1ex.	–YKU
2sg.	–YKI	2pl.	–YKICHIS
3sg.	–N	3pl.	–NKU

Místo přivlastňovacích zájmen, jaké známe v ie. jazycích, používá kečuánština posesivní (přivlastňovací) sufixy. Posesivní sufix předchází plurál (kromě osobních zájmen) i ostatní flexívní sufixy: *wawa-yki-kuna-ta-n*. U slov, která končí na souhlásku, se před posesivní sufixy vkládá prázdný morfém **–NI–**: *sipasniyki*, *kawsaynin* (jeho život), *yachacheqninchis*. Pokud se připojuje za zájmena 1ex. a 3pl. sufix **–KUNA**, jedna slabika -ku- odpadá (zůstává **–YKUNA** a **–NKUNA**): *wawayku* (naše dítě), *wawaykuna* (naše děti; stejně jako moje děti) – lze případně rozlišit samostatnými přivlastňovacími zájmeny: *ñoqaykuq wawaykuna* naše děti × *ñoqaq wawaykuna* moje děti, případně přidáním číslovky (po číslovkách se nepoužívá plurál): *iskay wawayku* dvě naše děti × *iskay waway* dvě moje děti. Podobně *alqon*, *alqonku*, *alqonkuna*.

Posesívní sufixy lze připojit ke všem jménům (podstatným, přídavným, zájmenům a číslovkám), samozřejmě podle smyslu a jen na konec některého hlavního členu (podmětu, předmětu, jmenného přísudku, příslovečného určení): *alqoyki*, *hatunniyki* (tvé velké, něco tvého velkého), *chunkayki* (tvých deset), *llapaykichis* (vy všichni), *imay* (něco mého, má věc); ale *hatun alqoyki* (nikoliv **hatunniyki alqoyki*). Kromě toho se používají u sloves v subordinacích pro vyjádření podmětu (*rikusqayki* to, co jsi viděl, dosl. tvé viděné).

Použití těchto sufixů je povinné, podle potřeby můžeme posesora zdůraznit pomocí samostatných přivlastňovacích zájmen (osobní zájmena v genitivu): *wawayki* tvé dítě, příp. *qanpa wawayki* TVOJE dítě (nelze říci **qanpa wawa*).

Genitiv –Q/–PA (GEN)

Sufix **–Q** (v Ayacuchu **–P**) se používá po samohláskách (někdy v této pozici as *pi* **–QPA**: *piqpa* čí), **–PA** po souhláskách. Po tomto sufixu lze použít jiné pádové sufixy: *Hwanpata* Honzovo (akuzativ/předmět), *qanpakunawan* s tvými (pl.) × *qankunaqwan* s vaším (sg.).

Osobní zájmena v genitivu lze použít jako samostatná přivlastňovací zájmena. Pokud je použijeme jako zdůraznění v postavení přívlastku s nějakým jménem, toto jméno musí mít odpovídající posesivní sufix (genitivní vazba): *qanpa wasiyki* tvůj dům, *Pedroq wasin* Petrův dům.

Genitivní vazba

Genitivní vazba je jmenný větný člen skládající se ze jména v genitivu (posesor) a vlastněného předmětu/osoby, tento člen musí mít v kečuánštině odpovídající posesivní sufix: *Tawantinsuyuq runakunan* lidé Tawantinsuyu (říše Inků), *Mariyaq wawan* Mariino dítě, *wawaykikunaq taytan* otec tvých dětí, *qanpa taytayki* tvůj otec. Posesor v genitivní vazbě je obvykle osoba, výjimečně jím může být personalizovaný předmět apod. (např. Tawantinsuyu). Pokud je posesor neživotný, genitivní vazba se obvykle nepoužívá: *hanp'ara chaki* noha stolu.

Sufix –YOQ (MÍT, mající)

U slov končících na souhlásku se vkládá prázdný morfém **–NI–** (**–NIYOQ**). Označuje osobu, která něco má, vlastní (jinak se pro sloveso *mít* používá sloveso *kay* a posesivní sufixy): *warmiyoq* ženatý, *wasiyoq* majitel domu (cf. *wasin kan* má dům, tj. má kde bydlet), ruwayniyoq kashani mám práci. Dále se používá u jednotek u číslovek nad 10: *chunka kinsayoq* třináct.

Sufix –SAPA (MÍT, mající hodně)

Označuje osobu apod., která má něčeho mnoho nebo příliš, nebo která se něčím vyznačuje: *qolqesapa* boháč, pracháč, *senqasapa* nosáč, nosatý člověk. Tento sufix je možné zkombinovat se sufixem **–YOQ**: *wasisapayoq* ten, kdo má někoho se spoustou domů.

Sloveso *mít*

Sloveso *mít* kečuánština nemá a opisuje ho různými vazbami. Nejobvyklejší je sloveso *kay* a jeho odvozeniny. Sloveso je vždy ve 3. osobě, přivlastňovaný předmět má posesivní sufix odpovídající osobě majitele: *waway kanmi* mám dítě (dosl. existuje moje dítě), *wawayki kanmi* máš dítě, *wawan kanmi* má dítě, *Mariyaq wawan kanmi* Marie má dítě atd.; *warmiyki kanchu?* máš ženu?, jsi ženatý?

Podobně lze použít přechodné sloveso *kapuy* (**–PU** je benefaktivní sufix s významem ve prospěch či neprospěch někoho), předmětem slovesa je majitel: *chakray kapuwanmi* mám pole, *ñoqanchispa kapuwanchismi* my máme (dosl. v náš prospěch/neprospěch (~nám) existuje naše pole).

Také lze použít sufixů **–YOQ** a **–SAPA**: *chay wiraqochaqa qolqesapan* ten pán má spoustu peněz; srov. *paypa warmin kanmi* má ženu × *payqa warmiyoq* je ženatý.

Rodina – příbuzenské termíny

Systém příbuzenských termínů je v kečuánštině složitější než např. v češtině. Některé z nich jsou často nahrazovány slovy ze španělštiny (např. *tiyu*/*tiya* (strýc/teta), *irmanu* (bratr), *awilu* (dědeček), *kasarakuy* (oženit se/vdát se), *suyru* (tchán) apod.).

ayllu rodina, velkorodina

familiya, *phamiliya*, *phamilla* rodina

tayta otec, pán (indiánský)
taytamama rodiče, dámy a pánové
apucha, *machula*, *taytaku* dědeček
awkillu pradědeček

mama, *manta* matka, paní (indiánská)
(cf. *wiraqocha*/*qoya* nebo *siñur*/*siñura* pán/paní)
hatucha, *mamaku* babička
awkilla prababička

churi syn (otce)
ususi dcera (otce)
kuraq starší syn
phiwi nejstarší, prvorozený syn
qhari willka vnuk

qhari wawa syn (matky)
warmi wawa dcera (matky)
sullk'a mladší syn
chana nejmladší, poslední syn
warmi willka vnučka

haway vnuk, vnučka

wawqe, *wayqe* bratr (bratra)	*tura* bratr (sestry)
ñaña sestra (sestry)	*pana* sestra (bratra)

wayqepana/*ñañatura* sourozenci, bratr a sestra
slova pro sourozence znamenají také kamarád(ka), přítel(kyně): *wayqepanakuna* přátelé

qayri (*wayqe*/*tura*) bratranec	*qayri* (*ñaña*/*pana*) sestřenice
sispa wayqe/tura bratranec	*sispa ñaña/pana* sestřenice

(*kaylla wayqe* bratranec z druhého kolena, *karu wayqe* bratranec ze třetího kolena)

yaya strýc (od otce)	*ipa* teta (od otce)
kaka strýc (od matky)	*sullk'a mama* teta (od matky)

qosa, *qhari* manžel, muž	*warmi* manželka, žena
warmiyoq, *sawasqa* ženatý	*qosayoq*, *sawasqa* vdaná
qhariwarmi manželé	
yana přítel(kyně) (novio/a)	*sapan tiyaq* svobodný
chichu, *wiksayoq* těhotná	*mana wawayoq* bezdětný

wesq'e rozvod	*masachakuy*, *sawa* manželství, svatba
wesq'echakuy, *t'aqanakuy* rozvést se	*saway*, *yananchakuy*, *masanchakuy* oženit/vdát se
t'aqasqa rozvedený	*sirwinakuy* – společné soužití před svatbou

pasu – vdovec *ikma* – vdova	*wakcha* – sirotek
pasuyay/*ikmayay* – ovdovět	*waykchayay* – osiřet
hawa churi – nevlastní syn	*hawa tayta* – otčím, nevlastní otec

qatay, *qhatay*, *masani* – zeť, švagr	*qhachun* – snacha, švagrová
kisma, *aqe* – tchyně (muže)	*kiwachi* – tchyně (ženy) tchán ???

Kolektivní sufix –NTIN (COL)

Někdy považován za derivační sufix. U slov končících na souhlásku se přidává prázdný morfém **–NI–** (**–NINTIN**). Tvoří kolektivní číslovky: *iskaynintin* oba, *tawantin* všichni čtyři. Dále se používá s příbuzenskými termíny, kde překládáme *a*, *s*, *někdo a ten, co k němu patří*, *on a jeho* apod.: *wawqentin* já/ty/on s bratrem, *churintin* otec a syn, *warmintin* on a jeho žena, manželé apod.

Deminutivní sufix –CHA (DEM) a sufix –LLA (LIM)

Pomocí tohoto sufixu se tvoří zdrobněliny: *wasicha* domeček. Často se používá s vlastními jmény (*Hwancha* Honza) a v oslovení, spolu s posesivním sufixem **–Y** a přízvukem na poslední slabice: *amiguchay* příteli!.

Ve zdrobnělinách nebo osloveních se používá také větný sufix **–LLA** (**JEN**), který ovšem následuje všechny substantivní sufixy. S příbuzenskými termíny vyjadřuje něžné oslovení: *taytalláy* tatínku!, *churilláy* synu!, *wayqelláy* brácho!, příteli! Také je možné oba sufixy zkombinovat v **–CHALLA**: *urpicháy*, *urpilláy*, *urpichalláy* miláčku, krásko (apod.), *taytalláy* pane (vše oslovení).